

Anita Żurek¹

KOMUNIKACJA INTERPERSONALNA DROGĄ DO CHRZEŚCIJAŃSKIEGO BRATERSTWA

Wstęp

Współczesne czasy wskazują na dużą potrzebę świadectwa chrześcijańskiego braterstwa. Braterstwa, które oparte jest na komunii osób, wzajemnej miłości, szacunku względem drugiego człowieka oraz dojrzałej komunikacji interpersonalnej. Potrzeba świadectwa życia braterskiego zakłada powrót do źródła wzajemnych więzi i relacji, które są w życiu samego Boga. Na Jego obraz i podobieństwo został bowiem stworzony człowiek i w Nim znajduje odniesienie we wszystkich obszarach swojego życia osobistego, rodzinnego i społecznego². Zasadniczym problemem artykułu jest szukanie odpowiedzi na podstawowe pytanie: Czy istnieje związek komunikacji interpersonalnej z chrześcijańskim braterstwem? Niniejszy artykuł ma charakter referujący. Składa się z trzech części: chrześcijańskie aspekty braterstwa, komunikacji interpersonalnej oraz z próby ukazania związku obu wymiarów życia chrześcijańskiego. Poprzez analizę i syntezę tekstów z literatury przedmiotu została podjęta próba wyraźniejszego ukazania powyższego problemu badawczego.

Chrześcijańskie aspekty braterstwa

Podejmowanie problematyki chrześcijańskiego braterstwa wymaga określenia jego podstaw. Punkt wyjścia: fundament braterstwa to uznanie, że człowiek został stworzony przez Boga na swój obraz i podobieństwo. Bóg, stwarzając człowieka, podarował mu szczególne zadanie, jakiego nie otrzymało żadne inne stworzenie. Zadaniem tym jest tworzenie komunii międzyosobowej i komunii z Bogiem „Bóg (...) chciał, by wszyscy ludzie tworzyli jedną rodzinę i odnosili się do siebie w duchu braterskim. Wszyscy bowiem, stworzeni na obraz Boga (...) powołani są do jednego i tego samego celu, to

¹ Mgr lic. Anita Żurek, doktorantka na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Szczecińskiego, zainteresowania naukowe dotyczące religijności rodziców dzieci pierwszokomunijnych oraz chrześcijańskiego braterstwa; e-mail: zureka6@gmail.com.

² Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”* (Poznań: Pallottinum, 2002), nr 23, (GS).

jest do Boga samego”³. Z aktu stworzenia wynika szczególne i jedyne w swoim rodzaju odniesienie osoby do Boga. Ludzie stworzeni na Jego obraz i podobieństwo są wezwani do tworzenia między sobą więzi jedności i braterstwa. Źródłem tej jedności jest Bóg w Trójcy Świętej⁴. Człowiek, uczestnicząc w życiu samego Boga, odkrywa prawdę o sobie i swojej społecznej naturze.

Źródła chrześcijańskiego braterstwa należy poszukiwać w tekstach Starego Testamentu. Tam już bowiem ukazywana ludzkość jest „jedną rodziną, zbratana jednym powołaniem danym przez Boga i jedną historią grzechu i zbawienia (por. Rdz 1,1–24). Jednym z elementów grzechu jest złamanie solidarności braterskiej i zabójstwo brata (por. Rdz 4,1–16), a także pomieszanie i podzielenie jednego ongiś języka (por. Rdz 11,1–9)”⁵. Ostatni element powyższej refleksji jest szczególnie istotny w kontekście dalszych rozważań i problematyki komunikacji interpersonalnej w umacnianiu chrześcijańskiego braterstwa. Stary Testament ukazuje jednoznacznie związki biologiczne, które łączą się braterstwem wiary, przy czym ten drugi element ma zdecydowane pierwszeństwo⁶.

Nauka Nowego Testamentu jeszcze dobitniej podkreśla znaczenie braterstwa wiary. Przykładem jest scena, gdy do Jezusa przychodzą ludzie i oznajmiają, że Jego matka i bracia nie mogą się do Niego dostać (por. Łk 8,19–21), a ich słowa są natychmiast przez samego Zbawiciela korygowane. „W przyszłości wszystkie narody zostaną powołane do braterstwa w wierze, stając się już nie biologicznym, lecz duchowym potomstwem Abrahama”⁷.

Chrześcijanin tworzy z innymi ludźmi braterstwo jednej rodziny ludzkiej, ale przede wszystkim czyni to przez uczestnictwo w Bożym planie zbawienia. Odnosi się on bowiem do wszystkich ludzi, za wszystkich Jezus Chrystus poniósł śmierć na krzyżu i dla wszystkich – poprzez swoje zmartwychwstanie – dał obietnicę zmartwychwstania⁸.

Joseph Ratzinger w nauce na temat braterstwa pokazał zasadniczo dwa jego etapy: związek chrześcijanina z Eucharystią (z „etyką Chrystusa”) oraz pomocą tym, którzy są w potrzebie („A jeśli byście pozdrawiali tylko braci waszych, cóż osobliwego czynicie”)⁹. „Katolicka wizja braterstwa jest zakorzeniona w pierwotnym Kościele, a jej związek ma charakter przede wszystkim eucharystyczny (...). Bycie członkiem Kościoła określa się przede wszystkim poprzez dostępność eucharystyczną, w tym sensie chrześcijanie pozostają braćmi”¹⁰. Aspekt eucharystyczny jako istotny w rozumieniu chrześcijańskiego

³ Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym* „*Gaudium et spes*”, nr 24.

⁴ Andrzej Derdziuk, „Teologia wspólnoty”, *Communio consecrata* (2002): 39.

⁵ Stanisława Grabska, „Braterstwo”, w: *Słownik teologiczny, cz. I A–N*, red. Andrzej Zuberbier (Katowice: Księgarnia św. Jacka, 1985), 76.

⁶ Grabska, „Braterstwo”, 76.

⁷ Grabska, „Braterstwo”, 77. Na temat braterstwa w Starym i Nowym Testamencie oraz w chrześcijaństwie zob. także Marta Staszewska, *Jezus Chrystus i wezwanie do braterstwa z Nim i naśladowania Jego Ducha*, dostęp 08.07.2016, <http://www.zak-pallotti.pl/index.php/rone/artykuly-formacja/153-jezus-chrystus-i-wezwanie-do-braterstwa-z-nim-i-naladowania-jego-ducha>.

⁸ Grabska, „Braterstwo”, 77.

⁹ Joseph Ratzinger, *Chrześcijańskie braterstwo* (Kraków: Wydawnictwo Salwator, 2006), 51–61.

¹⁰ Cezary Kościelniak, „Chrześcijańskie i laickie konteksty idei braterstwa i ich polityczne konsekwencje”, *Przegląd Zachodni* 1 (2015): 9; zob. także Joseph Ratzinger, *Chrześcijańskie braterstwo* (Kraków: Wydawnictwo Salwator, 2006).

braterstwa odgrywa ważną rolę w rozważaniach późniejszego Biskupa Rzymu. „Etyka Chrystusa jest w istocie etyką Ciała Chrystusa. Dlatego z konieczności oznacza wyjście poza „Ja” i braterskie utożsamienie się z wszystkimi, którzy są w Chrystusie. Jako etyka odejścia od „Ja”, etyka prawdziwego samozatracenia z konieczności obejmuje braterstwo wszystkich chrześcijan”¹¹. „Etyka eucharystyczna” to przede wszystkim zjednoczenie z Bogiem, ale w dalszej kolejności to pojednanie z bratem w wierze i życie z nim we wspólnocie osób. Osoby przyjmujące komunię świętą tworzą bezpośrednią wspólnotę braterską. Przez uczestnictwo w eucharystycznej wspólnocie człowiek staje się członkiem chrześcijańskiej wspólnoty braterskiej¹².

Sobór Watykański odniósł się wręcz bezpośrednio do braterstwa. Mocno akcentowana jest idea braterstwa jako chrześcijańska *caritas*, czyli pomoc niesiona potrzebującym. „Chrześcijańska wizja braterstwa wymaga zaangażowania, a orędzie miłosierdzia jest konieczne dla jego zrozumienia: w obecnej sytuacji wielu napięć społecznych, jak i długotrwałych konfliktów, miłosierdzie jako poświęcenie kogoś dla innego, przyjęcie na siebie brzemienia słabszego, przegranego, oznacza właśnie jego istotę. Katolicka teologia braterstwa jest elementem kultury społecznej”¹³.

Człowiek stworzony do życia we wspólnocie tworzy relacje z innymi, rozwija się i wzrasta dzięki otwarciu na drugiego człowieka. „Osoba ludzka potrzebuje życia społecznego. Nie jest ono dla niej czymś dodanym, lecz jest wymaganiem jej natury. Poprzez wymianę z innymi, wzajemną służbę i dialog z braćmi człowiek rozwija swoje możliwości”¹⁴. Człowiek, który jest istotą społeczną, nie może żyć ani rozwijać się bez budowania więzi międzyludzkich, bez wzajemnej komunikacji. Poszanowanie człowieka, jego godności i poszanowanie dobra, na które składa się dobro wszystkich osób, prowadzi do budowania relacji międzyosobowych, które są relacjami braterskimi. W konsekwencji tego człowiek nie może być sam. Potrzebuje odniesienia do Boga, aby stać się w pełni człowiekiem i żyć we wspólnocie z tymi, z którymi łączy go ta sama ludzka natura. Społeczny charakter natury ludzkiej sprawia, że wspólnota staje się naturalną przestrzenią, w której człowiek może osiągnąć i odkryć osobową wielkość¹⁵.

Chrześcijańskie braterstwo w sposób najpełniejszy zostaje ukazane w Jezusie Chrystusie, który otwiera ludziom drogę do budowania więzi opartych na miłości i wzajemnym zaufaniu. To, co zostało zniszczone przez grzech – wszelkie więzi z Bogiem i ludźmi między sobą – powraca do Boga przez posłuszeństwo Chrystusa¹⁶. Stworzenie człowieka na obraz Boga i jego odkupienie przez Chrystusa są najgłębszym fundamentem bra-

¹¹ Ratzinger, *Chrześcijańskie braterstwo*, 61; zob. także Jacques Maritain, „Prawda i braterstwo”, *Znak* 8/9 (1958): 1013–1014.

¹² Staszewska, *Jezus Chrystus i wezwanie do braterstwa z Nim i naśladowania Jego Ducha*, dostęp 8.07.2016.

¹³ Cezary Kościelniak, „Chrześcijańskie i laickie konteksty idei braterstwa i ich polityczne konsekwencje”, *Przegląd Zachodni* 1 (2015): 13.

¹⁴ *Katechizm Kościoła Katolickiego* (Poznań: Pallottinum, 1994), nr 1879.

¹⁵ Anastasio Ballestrero, *Konsekracja* (Kraków: Wydawnictwo Alleluja, 2000), 12; por. także Derdziuk, „Teologia wspólnoty”, 37–38; GS, nr 12.

¹⁶ Tadeusz Dola, „Jedność Chrystusa a chrystologia współczesna”, *Communio* 2 (1997): 83.

terstwa międzyludzkiego¹⁷. Odkupienie odkrywa to, co najgłębsze w człowieku, jego relację z Bogiem, co pozwala na budowanie dojrzałych relacji braterskich. W ten sposób człowiek odzyskuje twórczą moc miłości, dzięki której ma znów możliwość uczestniczenia w pełni życia i świętości, jaka jest z Boga¹⁸. Odkupiony przez Chrystusa człowiek jest zdolny do budowania więzi braterstwa. Staje się zdolny do budowania dojrzałych relacji międzyludzkich, szanowania godności innych osób i podejmowania z nimi dialogu. Andrzej Zuberbier, referując rozważania Josepha Ratzingera – prefekta Kongregacji Nauki Wiary, stwierdza, że „być chrześcijaninem oznacza bowiem braterstwo z Chrystusem, jako Zbawicielem wszystkich, i braterstwo z innymi ludźmi. Kościół zaś jest ludem tworzonym przez braci”¹⁹.

Człowiek swoją pełnię odnajduje jedynie w bezinteresownym darze z siebie, darze czynionym z miłości do Boga, do siebie samego i do drugiego człowieka²⁰. Możliwość budowania chrześcijańskiego braterstwa zostaje dana człowiekowi przez Boga w Kościele. Kościół poprzez dar pojednania staje się z kolei miejscem wzrastania poszczególnych jego członków w miłości wzajemnej²¹. Chrześcijańskie braterstwo znajduje przestrzeń swojej pełnej realizacji w Kościele, stając się zarazem widzialnym jego znakiem jako wspólnoty ludzi wierzących ożywianych jednością Trójcy²². Tę myśl wyraża dokument Kościoła opisujący komunię małżeństwa i rodziny, czyli kościół domowy. „W rzeczywistości łaska Jezusa Chrystusa, «pierworodnego między wielu braćmi», jest przez swoją naturę i wewnętrzny dynamizm «łaską braterstwa», jak ją nazywa św. Tomasz z Akwinu. Duch Święty, udzielany poprzez sprawowanie sakramentów, jest żywym źródłem i niewyczerpanym pokarmem nadprzyrodzonej komunii, która gromadzi i wiąże wierzących z Chrystusem i między sobą w jedność Kościoła Bożego”²³.

Każda wspólnota chrześcijańska (małżeństwo, rodzina, grupa parafialna, wspólnoty zakonne, Kościół partykularny i powszechny...) jest wezwana do tego, by przypominać światu o wartościach, o życiu budowanym na wzajemnej miłości, prawdzie i zaufaniu, zgodnym z Bożym prawem. Te wartości wyrażane w słowach mogą budzić bardziej lub mniej ukryte wątpliwości. Jeśli natomiast znajdują one swoje urzeczywistnienie w życiu,

¹⁷ Jan Paweł II, *Encyklika o odkupieniu i godności rodzaju ludzkiego „Redemptor hominis”* (Katowice: Wydawnictwo św. Jacka, 1979), nr 8 (RH); Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, „Instrukcja: Życie braterskie we wspólnocie. «Congregavit nos in unum Christi Amor»”, *L'Osservatore Romano* 5 (1994): 9; Joseph Ratzinger, *Kościół. Pielgrzymująca wspólnota wiary* (Kraków: Wydawnictwo M, 2005), 70.

¹⁸ Jan Paweł II, *Encyklika o Bożym miłosierdziu „Dives in misericordia”* (Warszawa: Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych, 1981), nr 7, (DiM).

¹⁹ Andrzej Zuberbier, *O tej książce i jej autorze*, w: *Wprowadzenie w chrześcijaństwo*, red. Joseph Ratzinger (Kraków: Wydawnictwo Znak, 1994), 3.

²⁰ GS, nr 24.

²¹ Derdziuk, „Teologia wspólnoty”, 42.

²² Jerzy W. Gogola, *Zasady wierności charyzmatowi Założyciela* (Kraków: Karmelitański Instytut Duchowości, 2000), 270–271.

²³ Jan Paweł II, „Adhortacja apostolska o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym «Familiaris consortio»” (FC), w: *Posoborowe dokumenty Kościoła Katolickiego o małżeństwie i rodzinie*, tom I, red. Kazimierz Lubowicki (Kraków: Wydawnictwo M, 1999), nr 21.

w praktycznym działaniu, stają się czytelny znakiem chrześcijańskiego braterstwa. Braterstwo ma moc jednoczenia i znaku dla ludzi tylko wtedy, gdy jest praktykowane²⁴.

Pier Giordano Cabra wyróżnia siedem znaków życia braterskiego:

- a) Znak nowości chrześcijańskiej – tym, co od początku chrześcijaństwa wyróżniało uczniów Chrystusa, był duch braterstwa i wzajemna miłość. Tam, gdzie dociera Ewangelia, polepszają się i pogłębiają relacje międzyludzkie, ukazywany jest nowy system wartości oparty na wzajemnej miłości i szacunku dla osoby.
- b) Znak uczniów Chrystusa – braterstwo jest znakiem przynależności do Chrystusa, ludzie żyją w miłości wzajemnej ze względu na Chrystusa, a nie dlatego, że jest im ze sobą dobrze.
- c) Znak posłania przez Ojca i boskiego pochodzenia chrześcijaństwa – „Aby i oni stanowili w Nas jedno, aby świat uwierzył, żeś Ty Mnie posłał” (J 17, 21). Życie braterskie jest świadectwem Bożego Synostwa Jezusa posłanego przez Ojca. Braterstwo jest więc potwierdzeniem wyjątkowości i jedyności misji Chrystusa.
- d) Znak rzeczywistości Kościoła – chrześcijańskie braterstwo, życie we wspólnocie, podejmowanie duchowości komunii staje się widzialnym znakiem jedności Kościoła.
- e) Znak ludzkiej rodziny – „Gdzie dwaj albo trzej zebrani w imię moje, tam ja jestem pośród nich” (Mt 18, 20) – to zapewnienie Jezusa upodabnia każdą braterską wspólnotę do Świętej Rodziny. Spojrzenie wiary może nadać wartość wszystkim rzeczom i doświadczeniom, zmienia życie osobiste, nadaje nowy sens, nowe znaczenie.
- f) Znak Trójcy Świętej – źródłem życia braterskiego jest Trójca Święta. Wzajemne relacje pomiędzy Osobami Boskimi mają być wzorem dla relacji braterskich.
- g) Znak wspólnoty eschatologicznej – ostateczne powołanie człowieka jest powołaniem do pełnej radości i szczęścia z przebywania na wieki z Bogiem razem z tymi, którzy zostali do niej zaproszeni²⁵.

Współczesny świat potrzebuje świadectwa chrześcijańskiego braterstwa. Świadectwo indywidualne ma swoją wartość, ale jedynie życie we wspólnocie, życie braterskie pomnaża jego siłę działania²⁶. Podstawą rozwoju życia braterskiego między ludźmi jest godność osoby i wynikająca z niej zdolność do komunikacji. Miejszem prawidłowego rozwoju człowieka jest wspólnota osób. Do natury człowieka należy kierowanie się ku drugiemu człowiekowi i wchodzenie z nim w relacje. Wielkość człowieka polega na tym, że może on tworzyć więzi braterstwa i komunii osób, która zakłada całkowity i bezinteresowny dar z siebie samego dla dobra drugiego²⁷.

Wyróżnione powyżej aspekty braterstwa chrześcijańskiego można więc sprowadzić do wspólnego powołania przez Boga, życia na wzór Trójcy Świętej, zjednoczenia w komunii z Chrystusem, życia Eucharystią, życia sakramentalnego, realizowania orędzia Bożego miłosierdzia, braterstwa wiary, tworzenia solidarności braterskiej, realizowania miłości, wzajemnego rozumienia się, tworzenia klimatu nowego Ludu Bożego. Teologiczne aspekty braterstwa ukazane powyżej realizowane są we wzajemnych relacjach interper-

²⁴ Pier G. Cabra, *Życie braterskie. Krótki przewodnik praktyczny* (Kraków: Wydawnictwo Alleluja, 2001), 116; Amadeo Cencini, *Jak dobrze jest przebywać razem* (Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów, 1998), 123.

²⁵ Cencini, *Jak dobrze jest przebywać razem*, 117–127.

²⁶ Basil Cole, Paul Conner, *Pełnia chrześcijaństwa. Teologia życia konsekrowanego* (Poznań: W drodze, 1997), 219.

²⁷ GS, nr 24.

sonalnych. Te z kolei zakładają wręcz uwzględnienie także aspektów psychologicznych. Chodzi więc o relacje typowo ludzkie oraz ich uwarunkowania. Jednym z wymiarów tych relacji interpersonalnych jest komunikacja między osobami.

Zasady komunikacji interpersonalnej

Jednym z ważniejszych znaków dojrzałości osoby jest jej zdolność do dialogu. Wartość dialogu ma wpływ na rozwój osobowości, a także tworzenie atmosfery wzajemnego zrozumienia i akceptacji. Bez dojrzałych osobowościowo ludzi trudne jest budowanie relacji braterstwa i wspólnoty międzyludzkiej. Człowiek jako osoba może odkryć siebie i stać się w pełni sobą wtedy, gdy wchodzi w relacje z innymi²⁸. Jednym z wymiarów relacji międzyludzkich jest komunikacja. Komunikacja interpersonalna pozwala na bycie zrozumianym, wysłuchanym, dobrze traktowanym, ale także pozwala na zrozumienie, wysłuchanie i dobre traktowanie innych osób.

Komunikacja to pewien sposób porozumiewania się międzyludzkiego. Rozpoczyna się z chwilą narodzin, a kończy wraz ze śmiercią. Jest ona najważniejszym czynnikiem, który określa, jakiego rodzaju relacje nawiąże człowiek z innymi i co przeżyje w swoim otoczeniu. Dzięki procesowi komunikacji możliwa jest wymiana myśli, dowiadujemy się, co czują i myślą inni, a także dzięki niej możemy wyrazić siebie²⁹. „Komunikacja interpersonalna to proces, podczas którego ludzie dążą do dzielenia się znaczeniami za pośrednictwem symbolicznych (dźwięki, litery, słowa) informacji (komunikatów). Najprostszy model komunikowania się polega na przekazywaniu przez nadawcę komunikatu (werbalnego lub niewerbalnego) i odebraniu go przez odbiorcę. Komunikowanie się może być realizowane przez wypowiedzi ustne, pisemne i różne formy wizualne oraz tzw. mowę ciała, np. różnego rodzaju gesty, barwę i ton głosu, mimikę twarzy”³⁰.

Komunikowanie oznacza proces przekazywania informacji. Jest wymianą werbalnych i niewerbalnych znaków, które służą przekazaniu informacji drugiej osobie³¹. Najczęściej komunikowanie się rozumiemy jako przekazywanie wiadomości pomiędzy nadawcą a odbiorcą – jest to podstawowy model komunikacji interpersonalnej. Psychologia dokładnie opisuje poszczególne elementy procesu komunikacyjnego: nadawca, przekaz (komunikat), kanał (komunikacja ustna, pisemna, wizualna), odbiorca. Istotne jest również sprzężenie zwrotne, czyli informacja zwrotna o zrozumieniu przekazu³².

Dojrzały proces komunikacji przebiega w dwóch kierunkach: nadawca – odbiorca i odbiorca – nadawca. Nadawca przekazuje swój komunikat, a odbiorca reaguje, zwrotnie przesyłając wiadomość nadawcy. Taki sposób dwukierunkowego procesu komunikowania poprzez wymianę werbalnych, wokalnych i niewerbalnych znaków i symboli

²⁸ Jerzy W. Gogola, *Osoba i wspólnota* (Kraków: Wydawnictwo Karmelitów Bosych, 2002), 58.

²⁹ Wolfgang Walker, *Przygoda z komunikacją* (Gdańsk: GWP, 2001), 142–143.

³⁰ Sławomir Bukalski, „Psychologiczne aspekty rozmowy duszpasterskiej”, *Colloquia Theologica Ottoniana* 2 (2011): 121.

³¹ Roman Smolski, *Słownik encyklopedyczny. Edukacja obywatelska* (Wrocław: Wydawnictwo Europa, 1998), 89.

³² Janina Stankiewicz, *Komunikowanie się w organizacji* (Wrocław: Wydawnictwo Astrum, 1999); por. także John Stewart, *Mosty zamiast murów. Podręcznik komunikacji interpersonalnej* (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2010), 36–59.

ma w konsekwencji prowadzić do lepszego poziomu współdziałania³³. Komunikacja to nic innego jak wymiana informacji między nadawcą i odbiorcą, przy czym przekaz treści następuje za pośrednictwem jakiegoś kanału. Zakłada się, że przekazana informacja (komunikat) ma wpłynąć na zmianę zachowania odbiorcy³⁴. Komunikacja interpersonalna jest procesem, który dzieje się na wielu płaszczyznach: zachodzi przy udziale przynajmniej dwóch osób, w konkretnych sytuacjach społecznych, jest procesem dynamicznym, w którym osoby komunikujące się wchodzą ze sobą w interakcje, a role ich są podzielone i zmieniają się w zależności od danej chwili (zawsze występuje nadawca komunikatu i jego odbiorca)³⁵.

Komunikacja jest sposobem istnienia w środowisku, w którym się żyje i odnosi do innych. Komunikowanie jest nie tylko zgodne z naturą człowieka, ale jest również jedną z jego najważniejszych potrzeb³⁶. Jest zdolnością, którą cechuje wielowymiarowość i zmienność w zależności od rozmówców, od kontekstu środowiskowego i uwarunkowań osobowych³⁷. Psychologowie dokładnie opisali uwarunkowania procesu komunikacji. Warto w tym miejscu zauważyć, że nadawca winien charakteryzować się kompetencją, wiarygodnością, autentycznością, ale także istotne są jego intencje. To właśnie w nich mogą ujawniać się jakiegokolwiek przejawy manipulacji – czyli tego, co zaprzecza prawidłowej komunikacji. Jakość komunikacji zależy między innymi od poziomu rozwoju intelektualnego, emocjonalnego i społeczno moralnego osób podejmujących dialog, od struktury obrazu własnej osoby, poziomu empatii i otwartości³⁸. Dla rozwoju każdego człowieka szczególne znaczenie ma wymiana informacji z innymi ludźmi, która buduje i zespala wspólne relacje. Może mieć ona charakter werbalny i niewerbalny. Komunikacja werbalna odwołuje się do procesów myślowych. Ten rodzaj komunikacji jest możliwy dzięki zdolności operowania mową, zbiorami symboli oraz dźwiękami mowy (wyrazy, nazwy)³⁹. Komunikowanie werbalne daje nadawcy możliwości ekspresyjne, pozwala na ukazanie uczuć oraz emocji, a komunikat jest dodatkowo wzmocniony poprzez formy komunikacji niewerbalnej. Daje możliwości nawiązywania relacji międzyludzkich, pozwala na faktyczne komunikowanie się bez pośredników i zniekształceń komunikatu, dużo bardziej swobodne i szybsze w realizacji. Jest ono bardzo istotne w życiu codziennym, umożliwia mówienie o własnych myślach, ideałach, wewnętrznych stanach i głębokich przeżyciach duchowych. Dzięki rozmowom człowiek kształtuje obraz samego siebie. Słowa pobudzają inteligencję, pozwalają rozwijać się wewnętrznie, wzbogacają

³³ Zbigniew Nęcki, *Komunikacja międzyludzka* (Kraków: Wydawnictwo Profesjonalnej Szkoły Biznesu, 1996), 109.

³⁴ Wincenty Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny* (Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2004), 186.

³⁵ Bogusława Dobek-Ostrowska, *Podstawy komunikowania społecznego* (Wrocław: Wydawnictwo Astrum, 2004), 13; Anna Scholz, *Komunikacja interpersonalna – podstawy zagadnienia*, dostęp 10.06.2016, <http://sprawni.org.pl/2010/06/komunikacja-interpersonalna-podstawy-zagadnienia>.

³⁶ Włodzimierz Głodowski, *Komunikowanie interpersonalne* (Warszawa: Wydawnictwo Astrum, 2006), 26.

³⁷ Cencini, *Jak dobrze jest przebywać razem*, 167.

³⁸ Sławomir Bukalski, *Style przywiązaniowe nupturientów oraz inne czynniki psychologiczne jako predyktory jakości narzeczeństwa. Analiza empiryczna* (Szczecin: Volumina.pl, Daniel Krzanowski, 2013), 100.

³⁹ Bożena Jamrozek, Jolanta Sobczak, *Komunikacja interpersonalna* (Poznań: Oficyna Ekonomiczna Wydawnictwa eMPI2, 2000), 25.

wyobraźnię⁴⁰. Wcześniej niż komunikacja werbalna w rozwoju człowieka występuje komunikacja niewerbalna. Sygnały niewerbalne są odbierane szybciej, niejako bez udziału świadomości i nie są kontrolowane myślowo, bo wysyłane poprzez mimikę, postawę ciała, zachowanie, sposób wypowiedzi: ton, modulację głosu, pauzy, akcenty, rytm wyrażające nasze postawy emocjonalne. Komunikaty niewerbalne uzupełniają, modyfikują i wspomagają komunikaty słowne, nadając im większą wyrazistość i czytelność⁴¹. Ważnym czynnikiem prawidłowej komunikacji interpersonalnej jest umiejętność słuchania. Rozmówcy w znacznej mierze oceniają skuteczność słuchania na podstawie tego, jaką uzyskują odpowiedź albo jaka zostanie wykonana czynność w odpowiedzi na ich komunikat. Komunikacja jest dynamicznym, zwrotnym procesem. Odpowiedzialność za właściwą wymianę znaczeń spada na słuchacza⁴².

Dobra, prawidłowa komunikacja interpersonalna jest związana z jasnym, zrozumiałym dla rozmówcy wyrażaniem myśli. Niezmiernie ważne jest ukazywanie w sposób autentyczny przeżyć, także negatywnych, oraz umiejętność ich przekazu. We wzajemnej komunikacji istotną rolę odgrywa również zdolność do odbierania treści przekazywanych przez drugiego człowieka⁴³. Każdy proces komunikacji zachodzący między jego uczestnikami składa się z kilku podstawowych elementów, bez których nie może zaistnieć. Są to między innymi: kontekst, uczestnicy, czyli nadawca i odbiorca komunikatu, komunikat oraz kanał, czyli droga przekazu wiadomości. Aby zaistniała komunikacja interpersonalna, muszą zaistnieć wszystkie jej elementy, które są ze sobą połączone⁴⁴. Znajomość procesów komunikacji jest warunkiem jasnego przekazania, kodowania, odkodowania i zrozumienia komunikatu.

Dojrzała komunikacja interpersonalna a wzrost braterstwa

Człowiek, stworzony na obraz i podobieństwo Boże, poprzez swoje oddziaływanie na cały świat staje się ukoronowaniem stwórczego dzieła Boga. Dzięki podobieństwu do Stwórcy staje się w pełni osobą. Tworząc relacje międzyludzkie, oparte również na dojrzałej komunikacji, uczestniczy w wolności, miłości i komunii z Bogiem, jak również w samej komunikacji, która jest pomiędzy Ojcem, Synem i Duchem Świętym. Bóg, obdarowując człowieka wolnością, sprawił, że osoba ludzka przyjmuje i tworzy relacje, które znajdują swoje źródło w Bogu⁴⁵. Bóg uczestniczy i wchodzi w całe dzieło stworzenia, zwłaszcza poprzez swoją obecność buduje i umacnia więzi braterstwa oparte na całkowitej wolności, miłości, bezinteresowności i wzajemnej komunikacji⁴⁶. Człowiek jako

⁴⁰ Elliot Aronson, *Człowiek istota społeczna*, tłum. J. Radzicki (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2001), 25.

⁴¹ Jamrozak, Sobczak, *Komunikacja interpersonalna*, 25.

⁴² Stewart, *Mosty zamiast murów. Podręcznik komunikacji interpersonalnej*, 225.

⁴³ Mieczysław Płopa, *Więzi w małżeństwie i rodzinie. Metody badań* (Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2007), 109.

⁴⁴ Sherwyn P. Morreale, Brian H. Spitzberg, Kevin J. Barge, *Komunikacja między ludźmi: motywacja, wiedza i umiejętności* (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007), 34.

⁴⁵ Andrzej Jeż, *Jezus Chrystus w kontekście ludzkiej komunikacji* (Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej „Biblos”, 2002), 337.

⁴⁶ Andrzej Jeż, *Jezus Chrystus w kontekście ludzkiej komunikacji*, 333.

istota społeczna nie może prawidłowo rozwijać się bez pomocy drugiej osoby. Realizuje i rozwija się w pełni jedynie we wspólnocie z innymi⁴⁷. Ze swej natury jest on otwarty na relacje osobowe i komunikację interpersonalną w takiej mierze, w jakiej otwiera się na nie i odbiera je od drugiego⁴⁸. Komunikacja międzyludzka to podstawowa potrzeba człowieka, jakiegokolwiek zaburzenie dojrzałego dialogu uderza najbardziej w podstawowe dobro osoby. Dlatego będzie on zawsze poszukiwał możliwości komunikowania się z innymi. Dojrzała komunikacja buduje i wypełnia wszystkie relacje osobowe⁴⁹. Te z kolei mają duże znaczenie w budowaniu chrześcijańskiego braterstwa opartego na dojrzałej komunikacji. Kiedy relacje są prawidłowe, przyczyniają się do rozwoju osoby i więzi braterstwa. Budowanie relacji międzyludzkich zakłada przyjmowanie i akceptację drugiego człowieka nie tylko jako innego, ale jako tego, który jest jedyny i niepowtarzalny z prawem do bycia sobą. Budowanie relacji braterskich i dojrzałej komunikacji wypływa z ciągłego obdarowywania się osób, dzielenia się doświadczeniami, myślami i uczuciami. Dokonuje się to zwykle za pośrednictwem mowy, ale też poprzez niewerbalne formy komunikacji, takie jak: gesty, mimika, śmiech czy płacz. Wszystko to ma prowadzić do budowania relacji opartych na prawdzie i autentycznym pragnieniu empatycznego zrozumienia. Klimat wzajemnego zaufania, otwartości, wzajemnego zrozumienia wzmacnia z kolei także prawdziwą komunikację⁵⁰. Dojrzała komunikacja pozwala budować relacje braterskie. Każda wspólnota, w której panuje atmosfera dialogu, staje się miejscem rozwoju osoby i prawdziwym darem dla drugich. Staje się ona również miejscem wzajemnej akceptacji siebie nawzajem i ufności w działanie – pośród tych, którzy ją budują – Ducha Świętego⁵¹. Komunikacja wzajemna prowadzona w duchu szczerości i zaufania jest środkiem pozwalającym zrozumieć intencje drugiej osoby, poznać ją taką, jaką jest. Wszystko to sprzyja budowaniu autentycznego chrześcijańskiego braterstwa⁵². To jest także droga do budowania wspólnoty Kościoła, która wyraża się najpierw we wspólnocie z Bogiem, a dalej z ludźmi. Budowanie wspólnoty Kościoła to także uczenie się bycia odpowiedzialnym za własne relacje interpersonalne z innymi braćmi w wierze, to podejmowanie dialogu w budowaniu miłości wzajemnej. O takiej miłości mówi bowiem sam Zbawiciel, że jest ona świadectwem dla innych ludzi.

Tworzenie klimatu chrześcijańskiego braterstwa wymaga wręcz koncentrowania się w komunikacji interpersonalnej na wyjaśnianiu pojęć. Tylko takie bowiem zachowania umożliwiają unikanie nieporozumień, wzajemne zrozumienie, przebaczenie oraz rozumienie najistotniejszych stwierdzeń. Można tu pewnie przez analogię wskazać na spostrzeżenia Zdzisława Chlewińskiego, który postuluje stosowanie zwłaszcza w duszpasterstwie tzw. terapii semantycznej, tzn. wyjaśniania denotacyjnego znaczenia pojęcia Boga oraz innych pojęć religijnych. Konieczne jest także oczyszczanie znaczeń konota-

⁴⁷ GS, nr 25.

⁴⁸ Gogola, *Osoba i wspólnota*, 133.

⁴⁹ Marek Jagodziński, „Teologiczno-komunikacyjny kontekst interpretacyjny informacji”, w: *Nauka – Etyka – Wiera. NEW'09. Konferencja Chrześcijańskiego Forum Pracowników Nauki. Jastrzębia Góra 11–14 czerwca 2009*, red. A. Zabołotny, A. Niemyska (Warszawa, 2009), 116.

⁵⁰ Benito Goya, *Psychologia i życie konsekrowane* (Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów, 2004), 186–188.

⁵¹ Jacek Kiciński, „Dialogowy wymiar życia we wspólnocie”, *Życie Konsekrowane* 5 (2002): 73–74.

⁵² Cabra, *Życie braterskie*, 93.

cyjnych, tzn. utrwalonych skojarzeń emocjonalnych łączonych np. z pojęciem Boga lub Kościoła⁵³.

Komunikacja interpersonalna, jeśli służy umacnianiu miłości wzajemnej oraz ujawnianiu wyznawanych wartości, może być istotnym czynnikiem w budowaniu braterstwa. Chrześcijańskie braterstwo ma stawać się dla współczesnego świata, w którym często zapomina się o prawach drugiego człowieka, świadectwem poszanowania osoby ludzkiej, akceptacji jej indywidualności i prawa do rozwoju własnego człowieczeństwa. Człowiek jako osoba posiadająca swoją godność może stawać się w pełni sobą wówczas, gdy będzie wchodzić w relacje z innymi i prowadzić z nimi dialog. Zarówno szacunek drugiego człowieka, jak i wzajemna dojrzała komunikacja budują i umacniają więzi braterstwa, prowadzą do jedności i wzajemnej miłości. Potrzebne jest współdziałanie między tym, co jest darem Boga w życiu człowieka, a osobistym wysiłkiem każdej osoby, by poprzez dojrzałą komunikację interpersonalną budować chrześcijańskie braterstwo.

Zakończenie

Chrześcijanin, podejmując się budowania wspólnoty Kościoła – zarówno tego powszechnego, jak też diecezjalnego, parafialnego, domowego – ale także w każdej relacji braterskiej powinien czuć się przede wszystkim odpowiedzialnym za ten proces. Papież Franciszek, zwracając się do ludzi młodych w Rio de Janeiro, uczył, że bycie odpowiedzialnym za kogoś oznacza umiejętność pokornego i autentycznego bronięcia wartości, z których się wyrasta. W kontekście niniejszego rozważania można powiedzieć, że jedną z takich wartości może być coraz dojrzała komunikacja interpersonalna.

Bibliografia

- Aronson, Elliot. *Człowiek istota społeczna*, tłum. J. Radzicki. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2001.
- Ballestrero, Anastasio. *Konsekracja*. Kraków: Wydawnictwo Alleluja, 2000.
- Bukalski, Sławomir. „Psychologiczne aspekty rozmowy duszpasterskiej”. *Colloquia Theologica Ottoniana* 2 (2011): 119–130.
- Bukalski, Sławomir. *Style przywiązaniowe nupturientów oraz inne czynniki psychologiczne jako predyktory jakości narzeczeństwa. Analiza empiryczna*. Szczecin: Volumina.pl, Daniel Krzanowski, 2013.
- Cabra, Pier G. *Życie braterskie. Krótki przewodnik praktyczny*. Kraków: Wydawnictwo Alleluja, 2001.
- Cencini, Amadeo. *Jak dobrze jest przebywać razem*. Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów, 1998.
- Cole, Basil, Paul Conner. *Pełnia chrześcijaństwa. Teologia życia konsekrowanego*. Poznań: W drodze, 1997.

⁵³ Zdzisław Chlewiński, „Religijność dojrzała (szkic psychologiczny)”, w: *Wybrane zagadnienia z psychologii pastoralnej*, red. Zdzisław Chlewiński, (Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 1989), 17; por. także Bukalski, „Psychologiczne aspekty rozmowy duszpasterskiej”, 122.

- Chlewiński, Zdzisław. „Religijność dojrzała (szkic psychologiczny)”. W: *Wybrane zagadnienia z psychologii pastoralnej*, red. Zdzisław Chlewiński, 9–39. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1989.
- Derdziuk, Andrzej. „Teologia wspólnoty”. *Communio consecrata* (2002): 37–50.
- Dobek-Ostrowska, Bogusława. *Podstawy komunikowania społecznego*. Wrocław: Wydawnictwo Astrum, 2004.
- Dola, Tadeusz. „Jedność Chrystusa a chrystologia współczesna”. *Communio* 2 (1997): 79–89.
- Głodowski, Włodzimierz. *Komunikowanie interpersonalne*. Warszawa: Wydawnictwo Astrum, 2006.
- Gogola, Jerzy W. *Zasady wierności charyzmatowi Założyciela*. Kraków: Karmelitański Instytut Duchowości, 2000.
- Gogola, Jerzy W. *Osoba i wspólnota*. Kraków: Wydawnictwo Karmelitów Bosych, 2002.
- Goya, Benito. *Psychologia i życie konsekrowane*. Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów, 2004.
- Grabska, Stanisława. „Braterstwo”. W: *Słownik teologiczny, cz. 1 A–N*, red. Andrzej Zuberbier, 76–77. Katowice: Księgarnia św. Jacka, 1985.
- Jagodziński, Marek. „Teologiczno-komunikacyjny kontekst interpretacyjny informacji”. W: *Nauka – Etyka – Wiara. NEW’09. Konferencja Chrześcijańskiego Forum Pracowników Nauki. Jastrzębia Góra 11–14 czerwca 2009*, red. A. Zabołotny, A. Niemyska, 109–122. Warszawa, 2009.
- Jamrozek, Bożena, Jolanta Sobczak. *Komunikacja interpersonalna*. Poznań: Oficyna Ekonomiczna Wydawnictwa eMPI2, 2000.
- Jan Paweł II. *Encyklika o odkupieniu i godności rodzaju ludzkiego „Redemptor hominis”*. Katowice: Wydawnictwo św. Jacka, 1979.
- Jan Paweł II. *Encyklika o Bożym miłosierdziu „Dives in misericordia”*. Warszawa: Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych, 1981.
- Jan Paweł II. „Adhortacja apostołska o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym «Familiaris consortio»”. W: *Posoborowe dokumenty Kościoła Katolickiego o małżeństwie i rodzinie*, tom I, red. Kazimierz Lubowicki, 133–238. Kraków: Wydawnictwo M, 1999.
- Jeż, Andrzej. *Jezus Chrystus w kontekście ludzkiej komunikacji*. Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej „Biblos”, 2002.
- Kiciński, Jacek. „Dialogowy wymiar życia we wspólnotach”. *Życie Konsekrowane* 5 (2002): 70–76.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*. Poznań: Pallottinum, 1994.
- Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego. „Instrukcja: Życie braterskie we wspólnotach. «Congregavit nos in unum Christi Amor»”. *L’Osservatore Romano* 5 (1994): 35–61.
- Kościelniak, Cezary. „Chrześcijańskie i laickie konteksty idei braterstwa i ich polityczne konsekwencje”. *Przegląd Zachodni* 1 (2015): 7–20.
- Maritain, Jacques. „Prawda i braterstwo”. *Znak* 8/9 (1958): 1013–1014.
- Morreale, Sherwyn P., Brian H. Spitzberg, Kevin J. Barge. *Komunikacja między ludźmi: motywacja, wiedza i umiejętności*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007.

- Nęcki, Zbigniew. *Komunikacja międzyludzka*. Kraków: Wydawnictwo Profesjonalnej Szkoły Biznesu, 1996.
- Okoń, Wincenty. *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2004.
- Płopa, Mieczysław. *Więzi w małżeństwie i rodzinie. Metody badań*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2007.
- Scholz, Anna. *Komunikacja interpersonalna – podstawy zagadnienia*. Dostęp 10.06.2016. <http://sprawni.org.pl/2010/06/komunikacja-interpersonalna-podstawy-zagadnienia>.
- Smolski, Roman. *Słownik encyklopedyczny. Edukacja obywatelska*. Wrocław: Wydawnictwo Europa, 1998.
- Sobór Watykański II, „Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym «Gaudium et spes»”. W: *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, 526–606. Poznań: Pallottinum, 2002.
- Stankiewicz, Janina. *Komunikowanie się w organizacji*. Wrocław: Wydawnictwo Astrum, 1999.
- Staszewska, Marta. *Jezus Chrystus i wezwanie do braterstwa z Nim i naśladowania Jego Ducha*. Dostęp 8.07.2016. <http://www.zak-pallotti.pl/index.php/rone/artykuly-formacja/153-jezus-chrystus-i-wezwanie-do-braterstwa-z-nim-i-na-ladowania-jego-ducha>.
- Stewart, John. *Mosty zamiast murów. Podręcznik komunikacji interpersonalnej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2010.
- Ratzinger, Joseph. *Kościół. Pielgrzymująca wspólnota wiary*. Kraków: Wydawnictwo M, 2005.
- Ratzinger, Joseph. *Chrześcijańskie braterstwo*. Kraków: Wydawnictwo Salwator, 2006.
- Walker, Wolfgang. *Przygoda z komunikacją*. Gdańsk: GWP, 2001.
- Zuberbier, Andrzej. „O tej książce i jej autorze”. W: *Wprowadzenie w chrześcijaństwo*, red. Joseph Ratzinger, 3–11. Kraków: Wydawnictwo Znak, 1994.

Streszczenie

Artykuł prezentuje problematykę chrześcijańskiego braterstwa. W teologicznym rozumieniu braterstwo zostało ukazane jako wspólnota z Bogiem i mające swe źródło już w akcie stworzenia. Człowiek stworzony na obraz i podobieństwo Boga realizuje się zarówno we wspólnocie z Bogiem, jak również we wspólnocie osób. W tej drugiej istotną rolę odgrywają procesy psychologiczne, a wśród nich uwarunkowania komunikacji interpersonalnej. Ostatnia część artykułu ukazuje dojrzałą komunikację interpersonalną jako istotny warunek tworzenia wspólnoty i wzajemnego braterstwa.

Słowa kluczowe: więź z Bogiem, braterstwo, wspólnota, komunikacja interpersonalna

Abstract**INTERPERSONAL COMMUNICATION AS A WAY
TO CHRISTIAN BROTHERHOOD**

The article presents the issue of Christian brotherhood. The theological understanding of brotherhood has been shown as the communion with God and having its source in the act of creation. Man created in the image and likeness of God participates in the communion with God, as well as in the communion of people. In the latter communion an important role is played by psychological processes, including the conditions of interpersonal communication. The last part of the article presents a mature interpersonal communication as a crucial condition of creating communion and mutual brotherhood.

Keywords: communion with God, brotherhood, communion, interpersonal communication